

УДК: 341.231

DOI: <https://doi.org/10.32366/2523-4269-2019-69-4-85-94>

Лобач Анатолій Миколайович,

аспірант

(Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2534-5112>

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ОТРИМАННЯ ОСВІТИ ЗА НОРМАМИ ЧИННОГО КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА АЗІЙСЬКИХ ДЕРЖАВ

У науково-правничій статті автором актуалізовано та розглянуто норми про кримінальну відповідальність за порушення права на отримання освіти, які кодифіковано у джерелах чинного кримінального законодавства азійських держав. Указану предметно-дослідницьку мету досягнуто за допомогою авторського звернення до змісту низки джерел загальноазійського права та предметно-регулятивних статей чинних кримінальних кодексів окремих держав Західної, Центральної, Північної, Південної, Східної та Південно-Східної Азії.

Ключові слова: право на отримання освіти; порушення права на отримання освіти; кримінальна відповідальність; національне кримінальне законодавство азійських держав.

Постановка проблеми. Неминучим наслідком кримінального діяння як такого є спричинення антигуманного, гостро негативного, надзвичайно небезпечного соціального ефекту. Отже, ідеться про те, що постраждалій особі завдається не лише суто фізична та моральна, або ж, наприклад, матеріально-майнова, але й очевидна соціальна шкода. Можна виділити низку правопорушень, наслідки вчинення яких чітко відображають та безпосередньо формують спотворену, спалюжену, несправедливу соціальну дійсність. Тобто окремі кримінальні діяння зачіпають, власне, злочинно обмежують законні соціальноправові перспективи та можливості членів того чи іншого людського соціуму.

Власне, до такого типу злочинних, кримінальних діянь належить і *протизаконне, безпідставне порушення права людини на отримання освіти* (курсив мій. – Авт.).

Системно-негативний соціальний ефект саме такого злочину виявляється через незаконне обмеження природної дії «соціальних ліфтів», через свідоме гальмування та унеможливлення соціально стратифікаційного оновлення суспільства.

Фундаментально негативна соціальна складова цього правопорушення відображається і через його безпосередній зв'язок із злочинним посяганням на обмеження, заперечення власне трудових, професійних прав людини. Таким чином, ідеться про протизаконне порушення права людини не лише на отримання початкової, середньої або ж вищої освіти, але й на проходження нею тих чи інших навчально-кваліфікаційних, виробничо-професійних, технічно-трудова курсів, програм із підвищення професійної кваліфікації тощо. Звісно, від того, якого рівня та в якій професійно-трудова галузі людина здобула освіту, залежить її об'єктивне місце та роль у багатогранній системі людського соціуму. Тому, зрозуміло, безпідставне обмеження зазначеної соціально-правової, тобто освітньої, перспективи будь-якої людини є злочином, який заслуговує на законне покарання.

Нині система нормативного захисту права людини на отримання освіти відтворюється у її взаємопов'язаних міжнародно-універсальному, міжнародно-регіональному та власне національно-державному вимірах. Вагомими прикладами норм міжнародно-універсального, глобального освітнього права є предметно-регулятивні положення ст. 26 Загальної декларації прав людини від 10 грудня 1948 року [1], ст. 13 та ст. 14 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року [4] та ст. 28 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року [2].

Міжнародні ж джерела освітнього права регіонального характеру презентують, зі свого боку, відповідні загальнорегіональні нормативно-правові стандарти, які об'єднують держави окремих макрорегіонів у їхньому ціннісному ставленні до проблем захисту права людини на отримання освіти. Регіональний вимір систем нормативного захисту названого права відтворюється і в межах національного законодавства суверенних держав, зокрема і в межах їхнього чинного кримінального права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що проблемам компаративістського пізнання кримінальної відповідальності за порушення права на освіту присвячені лише поодинокі праці. Ідеться про праці таких вітчизняних вчених, як О. М. Литвинов, Є. С. Назимко, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк. Тому обраний нами напрям наукового пошуку є актуальним.

Формування мети статті. У межах наданого науково-тематичного контексту на окрему науково-дослідницьку увагу заслуговують норми чинного кримінального права суверенних азійських держав про кримінальну відповідальність за порушення права людини на отримання освіти. У зв'язку із цим, **метою запропонованої статті** є компаративістський аналіз чинного кримінального законодавства держав Західної, Центральної, Північної, Південної, Східної та Південно-Східної Азії на предмет визначення кримінальної правової моделі захисту права особи на отримання освіти.

Виклад основного матеріалу. Отже, азійськими регіональними джерелами міжнародного права у сфері захисту освітніх прав людини є:

1) Каїрська декларація з прав людини в ісламі від 5 серпня 1990 року (далі – Каїрська декларація) (п. (а) та п. (б) ст. 7; ст. 9 та п. (с) ст. 17) [14];

2) Арабська хартія прав людини від 22 травня 2004 року (далі – Арабська хартія) (п. 4 ст. 40 та п. 1, 2, 4, 6 ст. 41) [15];

3) Декларація прав людини в державах АСЕАН від 18 листопада 2012 року (далі – Декларація АСЕАН) (п. 1, 2 ст. 31) [13].

Звісно, зміст указаних статей Каїрської декларації цілком відповідає відповідним міжнародно-правовим стандартам наведених вище джерел права ООН. Так, у п. (а) та п. (б) ст. 7 цієї Декларації говориться таке (подається в авторському перекладі з мови-оригіналу джерела): «(а) Із самого свого народження кожна дитина користується правами, наданими їй батьками, суспільством та державою, на належний догляд, *гідну освіту* (курсив мій. – Авт.), а також матеріальну, гігієнічну та моральну турботу; (б) Батьки та ті, хто виступає в подібній ролі, *мають право вибору типу освіти, який вони бажать надати своїм дітям* (курсив мій. – Авт.), за умови врахування інтересів та майбутнього дітей та відповідно до етичних цінностей та принципів шаріату» [14]. Наведене положення про нормативний захист освітянських прав батьківства відповідає змісту ч. 3 ст. 26 Загальної декларації прав людини: «3. Батьки мають право пріоритету у виборі виду освіти для своїх малолітніх дітей» [1]. Отже, загалом процитована стаття Каїрської декларації чітко відтворює та нормативізує одну з міжнародно-правових основ освітньої проблематики – першочерговість та обов'язковість отримання освіти саме дитиною.

У ст. 17 Каїрської декларації надається своєю чергою більш розгорнута нормативізована ісламська система суспільної взаєморегуляції у сфері освітніх прав та обов'язків (подається в авторському перекладі з мови-оригіналу джерела): «(а) *Прагнення до знань є обов'язанням, а забезпечення освіти – обов'язком суспільства й держави* (курсив мій. –

Авт.). Держава повинна забезпечити доступність шляхів та засобів для здобуття освіти та гарантувати освітнє розмаїття в інтересах суспільства, аби людина була залучена до ісламського вчення та наукових фактів про Всесвіт заради добробуту всього людства. (b) Кожна людина має право отримати й релігійну, і світську освіту з різних навчальних інституцій та настанов, включно з родиною, школою, університетом, ЗМІ тощо, але в такому інтегрованому та збалансованому вигляді, аби людина змогла розвинути власну особистість, зміцнити свою віру в Бога та повагу до захисту прав та обов'язків» [14]. Аналогічне нормативізоване ціннісне положення міститься і у п. (с) ст. 17 Каїрської декларації [14].

Не менш фундаментальні змістовні положення містяться і у п. 1, 2, 4, 6 ст. 41 Арабської хартії (подається в авторському перекладі з мови-оригіналу джерела): «1. Викорінення неграмотності є юридичним обов'язком держави; кожен має право на отримання освіти. 2. Держави-учасниці гарантують своїм громадянам вільне отримання освіти принаймні в межах початкового та базового рівня. Усі форми та рівні початкової освіти мають бути обов'язковими та доступними всім без будь-якої дискримінації. 4. Держави-учасниці гарантують надання освіти, спрямованої на розвиток людської особистості та зміцнення поваги до прав та основоположних свобод людини. 6. Держави-учасниці гарантують установа механізмів, необхідних для забезпечення невинної освіти кожного громадянина та розвиватимуть національні плани із забезпечення освіти дорослих людей» [15]. У цих змістовних положеннях, як ми бачимо, наводиться друга фундаментальна міжнародно-правова освітня основа – заборона освітньої дискримінації людини за ознаками раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища. У п. 4 ст. 40 згаданої Хартії нормативно визнаються та захищаються освітні права осіб із обмеженими фізичними можливостями (подається в авторському перекладі з мови-оригіналу джерела): «4. Держави-учасниці забезпечуватимуть надання повноцінних освітніх послуг людям з обмеженими фізичними можливостями, урахувавши важливість інтеграції таких осіб в освітню систему та важливість надання їм професійної підготовки, створення можливостей для їхнього навчання та придатних можливостей для їхнього працевлаштування в державному та приватному секторах» [15].

Слід також навести відповідні положення ст. 31 Декларації АСЕАН (подається в авторському перекладі з мови-оригіналу джерела): «1. Кожна людина має право на отримання освіти. 2. Початкова освіта має бути обов'язковою та доступною для всіх. Середня освіта в її різних формах має бути доступною для всіх через усі прийнятні засоби. Технічна та професійна освіта повинна бути загальнодоступною. Вища освіта має бути рівно доступною на основі критерію гідності та заслуг» (тобто за принципом меритократії. – *Прим. авт.*) [13]. Отже, у цій статті Декларації відтворено системний зв'язок між освітнім та трудовим правом людини.

Звернемося тепер до чинних джерел національного кримінального права азійських держав. Предметно-регулятивні норми їхніх кримінальних кодексів (далі – КК) покликані відображати інститут саме кримінальної відповідальності фізичних осіб за порушення ними всіх аспектів освітніх прав людини, нормативізованих у розглянутих вище джерелах міжнародного регіонального права азійських держав.

Держави Західної Азії, Близького Сходу та Закавказзя. Чинні КК більшості держав зазначених регіонів Азії *не містять прямого аналогу ст. 183 «Порушення права на отримання освіти» КК України* (курсив мій. – *Авт.*).

Так, згідно зі ст. 121 (1) чинного КК Туреччини, якщо повноважний державний орган, не маючи законної підстави, відмовляється приймати заявку від фізичної особи, яка її подає, імплементуючи власні юридичні права, то такий правопорушник засуджується до тюремного ув'язнення на термін до шістьох місяців [43, с. 33]. У цьому випадку під «повноважним державним органом» може розумітися і державний або комунальний освітній заклад того чи іншого рівня акредитації, функціонер якого відмовляється, наприклад, ви-

магаючи хабара, прийняти від потенційного учня/студента або його батьків/опікунів заявку на вступ. Сама ж особа, яка подає таку заявку, намагається реалізувати своє конституційне та міжнародне право на отримання освіти. До того ж у ст. 122 (1) КК Туреччини, де передбачено кримінальне покарання за дискримінаційні злочини в різних суспільних сферах, також прямо не нормативізовано таке правопорушення у його освітньому вимірі [43, с. 33–34].

Іншим прикладом опосередкованого переслідування потенційного порушення саме освітнього права людини є корупційні діяння посадових осіб. Про це говориться у ст. 252 (1) КК Туреччини. Корупція може порушити право саме на отримання освіти. Такою посадовою особою може бути працівник/керівник освітнього закладу або ж відділу освіти, який вимагатиме незаконної грошової та/або іншої винагороди за зарахування підлітка до навчального закладу. Безсумнівно, якщо згадати зміст ст. 183 КК України, ідеться про «незаконну відмову у прийнятті до навчального закладу та/або незаконну вимогу оплати за навчання у державних чи комунальних навчальних закладах» [3]. Така посадова особа може злочинно, за винагороду, прийняти до навчального закладу того, хто не відповідає необхідним вступним критеріям. І це, зі свого боку, може заперечити законне освітнє право іншої, більш гідної особи.

Однак зміст п. 1 ст. 262 (1) КК Туреччини передбачає своєю чергою більш пряму криміналізацію певних незаконних діянь саме у сфері освіти. Наприклад, у цій статті зазначається таке (подається в авторському перекладі з мови-оригіналу джерела): «Особи (тобто в цьому випадку саме освітні посадовці. – Прим. авт.), які засновують або ж керують освітніми закладами всупереч законодавству (курсив мій. – Авт.), або добровільно приймають на себе обов'язки вчителів у таких освітніх закладах, караються через позбавлення волі на термін від шістьох місяців до трьох років» [43, с. 61]. Таким чином, «керуванням освітніми закладами всупереч законодавству» можна вважати й посадові правопорушення, здійснювані під час проведення вступної кампанії, зокрема у вигляді відмовлення у прийнятті заявок через корупційні та/або дискримінаційні вимоги/міркування. Різноманітні правопорушення можуть бути вчинені й під час самого навчального процесу. Отже, чинне турецьке кримінальне право демонструє приклад відносно прямої криміналізації певних діянь в освітній сфері, зокрема й тих, які передбачено змістом ст. 183 КК України. Також нормативні положення всіх наведених статей КК Туреччини відображають свій очевидний симбіоз у контексті зазначених злочинів та покарань за їхнє вчинення.

Іншим цікавим прикладом відносно більш прямої криміналізації певних діянь саме в освітній сфері, хоча й суто у вигляді «активної корупції», є зміст п. (а) ст. 292 КК Ізраїлю (подається в авторському перекладі з мови-оригіналу джерела): «Якщо особа дає хабар, маючи намір вплинути на організацію, процес або результати проведення спортивного конкурсу, або будь-якого іншого конкурсу (курсив мій. – Авт.), у проведенні та результатах якого якась посадова особа є зацікавленою (курсив мій. – Авт.), то така особа буде засуджена до позбавлення волі на термін до трьох років» [27]. Логічно видається думка про те, що таким «іншим конкурсом» може бути й конкурс, який проводиться у вищих закладах освіти, тобто йдеться про проведення вступних іспитів. Поза сумнівом, така зацікавленість посадової особи, зокрема в результатах вступних іспитів, зумовлюється можливістю отримання нею від абітурієнтів грошових або інших матеріальних/нематеріальних благ.

Отже, у відповідних нормах чинного кримінального права багатьох інших держав наведеної регіональної групи відтворюється достатньо опосередкована криміналізація тих чи інших злочинів у сфері освіти. Ці злочини набувають свого конкретно-предметного складу в межах саме посадових правопорушень корупційного характеру. Зазначеними нормативними прикладами є також: КК Іраку (ст.ст. 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314) [26], КК Йорданії (ст.ст. 170, 171, 172, 173) [29], КК Ємену (ст.ст. 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160) [48], КК Оману (ст.ст. 194, 207, 208, 209, 210, 211, 212) [37], КК Катару (ст.ст. 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147) [44], КК Бахрейну (ст.ст. 186, 187, 188, 189,

190, 191, 192, 193, 202, 203, 204, 205, 206) [17], КК ОАЕ (ст.ст. 234, 235, 236, 236/1, 237, 237/1, 238, 239) [46], КК Кувейту (ст.ст. 114, 115, 117, 118, 119, 120) [30] та КК Ірану (ст.ст. 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596) [25].

У ст. 591 КК Ірану, зокрема, зазначається (подається в авторському перекладі з мови оригіналу джерела): «Коли доведено, що корупціонер (у цьому випадку особа, яка давала хабара. – *Прим. авт.*) був вимушений дати хабара заради збереження (власне імплементації. – *Прим. авт.*) своїх законних прав (курсив мій. – *Авт.*), то він буде вилучений із розпочатого кримінального провадження, а гроші або власність, які він втратив, будуть йому повернуті» [25]. Таким чином, ідеться про змушення тієї чи іншої особи реалізувати одне зі своїх прав, зокрема освітнє право, через надання матеріального блага посадовій особі.

Чинне кримінальне право закавказьких держав також опосередковано криміналізує діяння стосовно порушення освітнього права людини. У його відповідних нормативних положеннях ідеться про кримінальне переслідування дій стосовно порушення загального рівноправ'я громадян. Так, у ст. 142 КК Грузії зазначається, що порушення рівноправ'я людей, а отже, і освітнього, на основі відомої низки дискримінаційних критеріїв карається штрафом, або виправними роботами на термін до одного року, або/та позбавленням волі на термін до двох років [7]. Як обтяжлива обставина в межах такого злочину зазначається використання особою свого посадового становища [7]. Криміналізацію саме корупційних діянь, які можуть бути пов'язаними саме з порушенням освітніх прав людини, нормативізовано у ст.ст. 338, 339, 339¹ та 340 КК Грузії [7].

Цілком аналогічні норми про кримінальне переслідування правопорушень у сфері рівноправ'я людей містяться і в КК Азербайджану (ст. 154) [5], і в КК Вірменії (ст. 143) [6]. Покарання за корупційні ж діяння в зазначеному нами контексті нормативізовано у ст. 311 та ст. 312 КК Азербайджану [5] та ст.ст. 200, 201 КК Вірменії [6].

Держави Центральної та Північної Азії. Сучасне кримінальне право більшості держав окресленого субрегіону також не містить предметних нормативних положень щодо криміналізації правопорушень у сфері освітніх прав людини. Такі злочини, за аналогією з розглянутими статтями КК держав Західної Азії, Близького Сходу та Закавказзя, можуть бути скоєні в межах порушення принципу рівноправ'я всіх людей/громадян та корупційних діянь посадових осіб.

Отже, відповідними центральноазійськими прикладами є КК Казахстану (ст.ст. 145, 366, 367, 368) [8], КК Узбекистану (ст.ст. 141, 210, 211, 212, 213, 214) [12], КК Киргизстану (ст.ст. 185, 238) [9], КК Туркменістану (ст.ст. 145, 184, 185, 186) [11], КК Афганістану (ст.ст. 254, 255) [16] та КК Монголії (ст.ст. 268, 269, 270) [34].

Однак майже безпосередній аналог змісту ст. 183 КК України ми знаходимо у змісті ст. 164 «Перешкоджання отриманню основної обов'язкової загальної (дев'ятилітньої) освіти» КК Таджикистану. У цій статті говориться таке (подається в авторському перекладі з мови-оригіналу джерела): «Перешкоджання фізичною особою будь-яким способом отриманню основної обов'язкової загальної (дев'ятилітньої) освіти карається штрафом у розмірі від одної тисячі до двох тисяч показників для розрахунків або обмеженням волі на термін до двох років» [10] (курсив мій. – Авт.).

Процитоване вимагає комплексного коментарю. Так, під «перешкоджанням фізичною особою будь-яким способом отриманню основної обов'язкової загальної (дев'ятилітньої) освіти» слід розуміти майже те саме, про що йдеться у ст. 183 КК України – «незаконну відмову у прийнятті до навчального закладу будь-якої форми власності», зокрема й будь-якого рівня акредитації. Таким перешкоджанням може бути й незаконне вимагання матеріальних (грошових) цінностей від учнів або тих, хто збирається навчатися. Це відсилає нас до п. 2 ст. 183 КК України про «незаконну вимогу оплати за навчання у державних чи комунальних навчальних закладах».

Такі незаконні дії можуть бути зумовленими й корупційними міркуваннями потенційного правопорушника – посадової особи. Такий злочин карається відповідно до

ст.ст. 319, 320, 321, 325 КК Таджикистану [10]. Безумовно, безпідставні перешкоджання у справі отримання освіти можуть зумовлюватися і дискримінаційними поглядами та діями злочинця, які караються згідно зі ст. 143 КК Таджикистану [10].

Держави Південної Азії. Чинні КК цих держав, *котрі майже ідентичні між собою за структурою та змістом норм (!)*, не містять нормативних положень про криміналізацію тих чи інших діянь, учинених суто в освітній сфері (курсив мій. – Авт.). Корупційні ж злочини, які потенційно можуть порушити саме освітнє право людини, караються відповідним чином, якщо вони трапляються у сфері державної служби, а також у сфері електоральних прав людини та діяльності органів кримінальної/судової юстиції. Такими прикладами є КК Пакистану (ст.ст. 162, 163) [38], КК Індії (ст. 171В) [23], КК Бангладеш (ст.ст. 161, 162, 163) [18], КК М'янми (ст.ст. 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171) [35], КК Мальдів (ст.ст. 510, 511, 512) [33] та КК Шрі-Ланки (ст.ст. 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 169А, 169В) [41].

Держави Східної Азії. У джерелах чинного кримінального права держав Східної Азії нормативізовано кримінальну відповідальність осіб *за порушення будь-якого фундаментального права людини, зокрема й права на отримання освіти, через розпалювання етнічної ненависті та закликів до дискримінації* (курсив мій. – Авт.). Як приклад – ст. 249 та ст. 250 КК Китаю [21]. Так само, як і у випадку із змістом відповідних статей КК багатьох інших держав Азії, освітнє право людини в Китаї може бути порушено через корупційні діяння, які, зі свого боку, можуть бути зумовлені дискримінаційними поглядами правопорушника. Антидискримінаційними нормативними статтями чинного КК Китаю є ст.ст. 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396 [21].

Аналогічними нормативними прикладами, які містяться в КК трьох інших східноазійських держав, є зміст ст.ст. 242, 257 КК Північної Кореї [36], ст.ст. 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135 КК Південної Кореї [40], ст.ст. 21, 122, 123 КК Тайваню [42] та ст.ст. 197, 197-2, 197-3, 197-4, 197-5, 198 КК Японії [28].

Держави Південно-Східної Азії. У межах чинного кримінального права більшості держав названого субрегіону злочини у сфері освіти так само відтворюються лише у випадку скоєння корупційних діянь. Наприклад, кримінальну відповідальність посадових осіб за корупційні злочини передбачено у КК Таїланду (ст.ст. 149, 150, 152) [45], КК Лаосу (ст. 146) [31], КК В'єтнаму (ст.ст. 354, 356, 358, 364, 365) [47], КК Камбоджі (ст.ст. 278, 279, 280, 281, 594, 637, 638, 639, 640) [20], КК Філіппін (ст.ст. 210, 211, 212) [39], КК Брунею (ст.ст. 161, 162, 163) [19], КК Малайзії (ст.ст. 161, 162, 163) [32], КК Індонезії (ст. 418, 419, 420) [24] та КК Східного Тимору (ст.ст. 292, 293, 294) [22].

Однак достатньо предметним і, відповідно, цікавим нормативним прикладом є зміст ст. 165 КК В'єтнаму. Процитуємо цю статтю (подається в авторському перекладі з мови оригіналу джерела): «1. Особа, яка через власні гендерні міркування перешкоджає іншій особі брати участь у політичному житті, економічних процесах, професійній діяльності, *отримувати освіту* (курсив мій. – Авт.), сприяти науковому та технологічному розвитку, сприяти розвитку культури, інформації, спорту, охороні здоров'я, попри те, що така особа вже зазнала цивільного покарання за вчинення такого правопорушення, повинна буде сплатити штраф у розмірі від 5 000 000 до 50 000 000 в'єтнамських донгів або ж дістати той чи інший вид громадського покарання на термін до двох років. 2. Учинення такого злочину буде покарано через сплату штрафу від 50 000 000 до 100 000 000 в'єтнамських донгів або ж позбавленням волі на термін від 3 до 24 місяців, якщо таке вчинення супроводжуватиметься такими обставинами: а) злочин скоєний через зловживання правопорушником своїми посадовими повноваженнями або своєю владою; б) злочин скоєно неодноразово; в) злочин скоєно супроти двох або більше осіб. 3. Правопорушникові може також бути заборонено обіймати відповідні посади, займатися певною професійною діяльністю або працевлаштовуватися за певними напрямками протягом терміну від 1 до 5 років» [47].

Як бачимо, одна зі складових досліджуваного правопорушення – перешкоджання людині в отриманні нею освіти – у достатньо загальному, але сутнісному вигляді відтворює криміналізацію потенційного вчинення конкретних «освітніх» правопорушень, викладених у ст. 183 КК України. Тобто формами перешкоди в отриманні освіти можуть бути й «незаконна відмова у прийнятті до навчального закладу будь-якої форми власності», «незаконна вимога оплати за навчання у державних чи комунальних навчальних закладах». Каральні санкції, які передбачено нормами ст. 165 КК В'єтнаму, співпадають із санкціями ст. 183 КК України.

Висновки. Виходячи із всього викладеного вище, можемо зробити такі висновки.

Кримінальну відповідальність за порушення права на отримання освіти (як зразок – зміст ст. 183 КК України) не нормативізовано в чинному кримінальному праві більшості держав Азії.

Нормативно-правовою основою для непрямой криміналізації порушення цього права є кримінальне переслідування корупційних дій посадових осіб. Такі дії потенційно можуть відбутися саме в системі державної, комунальної та приватної освіти. Іншою такою основою є суворе кримінальне переслідування правової, зокрема й освітньої, дискримінації людини за цілою низкою об'єктивних та суб'єктивних ознак.

Однак усі освітні права й можливості людини системно визначені та суворо охороняються нормами джерел чинного загальноазійського права Ліги арабських держав (ЛАД), Організації ісламського співробітництва (ОІК) та Асоціації держав Південно-Східної Азії (АСЕАН).

Прикладами прямої криміналізації безпідставного порушення або ж обмеження права людини на отримання освіти є розглянуті статті КК Туреччини, Ізраїлю, Таджикистану та В'єтнаму.

Список використаних джерел

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 11.11.2019).
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021 (дата звернення: 01.12.2019).
3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.12.2019).
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 15.11.2019).
5. Уголовный кодекс Азербайджана. URL : https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30420353#pos=434;-47 (дата звернення: 10.11.2019).
6. Уголовный кодекс Армении. URL : <http://www.parliament.am/legislation.php?sel=show&ID=1349&lang=rus&3> (дата звернення: 21.11.2019).
7. Уголовный кодекс Грузии. URL : <https://matsne.gov.ge/ka/document/download/16426/143/ru/pdf> (дата звернення: 12.11.2019).
8. Уголовный кодекс Казахстана. URL : https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252 (дата звернення: 10.11.2019).
9. Уголовный кодекс Кыргызстана. URL : <http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/111527?cl=ru-ru> (дата звернення: 03.12.2019).
10. Уголовный кодекс Таджикистана. URL : https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30397325#pos=8;-173 (дата звернення: 04.12.2019).
11. Уголовный кодекс Туркменистана. URL : http://minjust.gov.tm/ru/mmerkezi/doc_view.php?doc_id=8091 (дата звернення: 03.12.2019).
12. Уголовный кодекс Узбекистана. URL : <http://lex.uz/acts/111457> (дата звернення: 09.11.2019).
13. ASEAN Human Rights Declaration, 2012. URL : https://www.asean.org/storage/images/ASEAN_RTK_2014/6_AHRD_Booklet.pdf/ (дата звернення: 07.12.2019).

14. Cairo Declaration on Human Rights in Islam, 1990. URL : <http://prfjk.org/wp-content/uploads/2018/07/Cairo-Declaration-on-Human-Rights-in-Islam.pdf/> (дата звернення: 05.12.2019).
15. Revised Arab Charter on Human Rights, 2004. URL : https://www.right-to-education.org/sites/right-to-education.org/files/resourceattachments/Revised_Arab_Charter_Human_Rights_2004_Em.pdf/ (дата звернення: 01.12.2019).
16. The Penal Code of Afghanistan. URL : <https://aceproject.org/eroen/regions/asia/AF/Penal%20Code%20Eng.pdf/view> (дата звернення: 30.11.2019).
17. The Penal Code of Bahrain. URL : https://www.unodc.org/res/cld/document/bhr/1976/bahrain_penal_code_html/Bahrain_Penal_Code_1976.pdf (дата звернення: 22.11.2019).
18. The Penal Code of Bangladesh. URL : <https://www.oecd.org/site/adboecdanticorruptioninitiative/46812525> (дата звернення: 12.11.2019).
19. The Penal Code of Brunei. URL : <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/78238/83493/F1602044948/BRN78238%202016%20Edition.pdf> (дата звернення: 10.11.2019).
20. The Penal Code of Cambodia. URL : <https://www.ajne.org/sites/default/files/resource/laws/7195/criminal-code-cambodia-en-kh.pdf> (дата звернення: 08.12.2019).
21. The Penal Code of China. URL : <https://www.fmprc.gov.cn/ce/cgvienna/eng/dbtyw/jdwt/crimelaw/t209043.htm> (дата звернення: 02.12.2019).
22. The Penal Code of Eastern Timor. URL : https://www.unodc.org/res/cld/document/penalcode_html/Penal_Code_Law_No_19_2009.pdf (дата звернення: 08.12.2019).
23. The Penal Code of India. URL : https://www.iitk.ac.in/wc/data/IPC_186045.pdf (дата звернення: 07.12.2019).
24. The Penal Code of Indonesia. URL : https://www.unodc.org/res/cld/document/idn/indonesian_penal_code_html/I.1_Criminal_Code.pdf (дата звернення: 01.12.2019).
25. The Penal Code of Iran. URL : <https://prostitution.procon.org/sourcefiles/IranPenalCode.pdf> (дата звернення: 05.11.2019).
26. The Penal Code of Iraq. URL : <https://www.refworld.org/docid/452524304.html> (дата звернення: 07.11.2019).
27. The Penal Code of Israel. URL : <https://www.oecd.org/investment/anti-bribery/anti-briberyconvention/43289694.pdf> (дата звернення: 11.11.2019).
28. The Penal Code of Japan. URL : <http://www.cas.go.jp/jp/seisaku/hourei/data/PC.pdf> (дата звернення: 10.11.2019).
29. The Penal Code of Jordan. URL : https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=https://www.alkarama.org/sites/default/files/201611/JOR_PenalCode2011_ENG.pdf/ (дата звернення: 12.11.2019).
30. The Penal Code of Kuwait. URL : <https://aalawyer.co/kuwaitlaws-criminallaw-2/> (дата звернення: 10.11.2019).
31. The Penal Code of Lao. URL : <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2013/07/Laos-Penal-Law-2001-2005-eng.pdf> (дата звернення: 10.11.2019).
32. The Penal Code of Malaysia. URL : http://www.agc.gov.my/agcportal/uploads/files/Publications/LOM/EN/Penal%20Code%20ACT%20574%20-%20TP%20LULUS%2021_2_2018.pdf (дата звернення: 01.12.2019).
33. The Penal Code of Maldives. URL : <https://www.law.upenn.edu/live/files/4203-maldives-penal-code-2014> (дата звернення: 04.12.2019).
34. The Penal Code of Mongolia. URL : <https://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (дата звернення: 04.12.2019).

35. The Penal Code of Myanmar. URL : http://www.burmalibrary.org/docs6/MYANMAR_PENAL_CODE-corr.1.pdf (дата звернення: 03.12.2019).
36. The Penal Code of North Korea. URL : [https://www.hrnk.org/uploads/pdfs/The%20Criminal%20Law%20of%20the%20Democratic%20Republic%20of%20Korea_2009_%20\(1\).pdf](https://www.hrnk.org/uploads/pdfs/The%20Criminal%20Law%20of%20the%20Democratic%20Republic%20of%20Korea_2009_%20(1).pdf) (дата звернення: 02.12.2019).
37. The Penal Code of Oman. URL : <http://www.mola.gov.om/eng/penallaw.aspx> (дата звернення: 02.12.2019).
38. The Penal Code of Pakistan. URL : <https://www.oecd.org/site/adboecdanticorruptioninitiative/46816797> (дата звернення: 01.12.2019).
39. The Penal Code of Philippines. URL : https://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/PHL_revised_penal_code.pdf (дата звернення: 29.11.2019).
40. The Penal Code of Southern Korea. URL : <https://www.oecd.org/site/adboecdanticorruptioninitiative/46816472> (дата звернення: 22.11.2019).
41. The Penal Code of Sri-Lanka. URL : http://hrlibrary.umn.edu/research/srilanka/statutes/Penal_Code.pdf (дата звернення: 15.11.2019).
42. The Penal Code of Taiwan. URL : <https://law.moj.gov.tw/ENG/LawClass/LawAll.aspx?pcode=C0000001> (дата звернення: 13.11.2019).
43. The Penal Code of Turkey. URL : <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/tr/tr171en.pdf>. P. 33 (дата звернення: 10.11.2019).
44. The Penal Code of Qatar. URL : [http://www.qfcra.com/enus/legislation/Laws/Law%20No.%20\(11\)%20of%202004%20\(Penal%20Code%20of%20Qatar\).pdf](http://www.qfcra.com/enus/legislation/Laws/Law%20No.%20(11)%20of%202004%20(Penal%20Code%20of%20Qatar).pdf) (дата звернення: 06.11.2019).
45. The Penal Code of Thailand. URL : http://thailaws.com/law/t_laws/tlaw50001.pdf (дата звернення: 15.11.2019).
46. The Penal Code of UAE. URL : <https://cdn.expatswoman.com/s3fs-public/UAE%20Penal%20Code.pdf> (дата звернення: 12.11.2019).
47. The Penal Code of Vietnam. URL : http://www.agc.gov.bn/AGC%20Images/LAWS/ACT_PDF/Cap.22a (дата звернення: 09.11.2019).
48. The Penal Code of Yemen. URL : <https://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/83557/92354/F1549605860/YEM83557.pdf> (дата звернення: 10.11.2019).

Лобач Анатолий Николаевич,

аспирант

(Международный экономико-гуманитарный университет имени академика Степана Демьянчука, г. Ровно)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2534-5112>

УГОЛОВНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ ПРАВА НА ПОЛУЧЕНИЕ ОБРАЗОВАНИЯ ПО НОРМАМ ДЕЙСТВУЮЩЕГО УГОЛОВНОГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА АЗИАТСКИХ ГОСУДАРСТВ

В рамках данной научно-правовой статьи автор актуализировал и рассмотрел нормы об уголовной ответственности за нарушение права на получение образования, кодифицированные в источниках действующего уголовного законодательства азиатских государств. Указанная предметно-исследовательская цель достигнута с помощью авторского обращения к содержанию ряда источников общеазиатского права и предметно-регулятивных статей действующих уголовных кодексов отдельных государств Западной, Центральной, Северной, Южной, Восточной и Юго-Восточной Азии.

Ключевые слова: право на получение образования; нарушение права на получение образования; уголовная ответственность; национальное уголовное законодательство азиатских государств.

Lobach Anatoliy,

aspyrant

*(International university of economics and humanities academician
Stepan Demianchuk, Rivne)*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2534-5112>

CRIMINAL LIABILITY FOR VIOLATION OF THE RIGHT TO EDUCATION IN ACCORDANCE WITH THE NORMS OF THE CURRENT CRIMINAL LEGISLATION OF ASIAN STATES

Within the bounds of the given law study paper the author actualized, and considered the criminal responsibility norms for breaking the right to education, which are codified in the active criminal law instruments of Asian states. This subject-research goal was achieved by means of author's appealing to a range of all-Asian law sources, subject-matter articles of the separate Western, Central, Northern, Southern and Southern-Eastern Asian states valid penal codes. However, all educational rights and human opportunities are systematically defined and strictly protected by the norms of the sources of current general Asian law of the League of Arab States (LAS), the Organization of Islamic Cooperation (OIC) and the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN). Examples of the direct criminalization of unjustified deprivation or restriction of the human right to education are the articles of the Criminal Codes of Turkey, Israel, Tajikistan and Vietnam. It is noted that liability for violation of the right to education, in the form of a substantive sample of Article 183 of the Criminal Code of Ukraine, is not provided for in the current criminal law of most Asian states. It is noted that one of the components of the investigated offense - obstructing a person from receiving an education - in essence reproduces the criminalization of the potential commission of specific «educational» offenses set forth in Art. 183 of the Criminal Code of Ukraine. That is, the forms of an obstacle in obtaining education can be «illegal refusal to accept any form of ownership in an educational institution», «illegal claim for payment for tuition at state or municipal educational institutions». The legal framework for the indirect criminalization of violations of this right is the criminal prosecution of corrupt acts of officials. Such actions can occur precisely in the system of state, communal and private education. Another such basis is the strict criminal prosecution of legal, including educational discrimination of a person on a number of objective and subjective grounds.

Key words: *right to education; breaking the right to education; criminal responsibility; national criminal law of Asian states.*

Надійшла до редколегії 09.12.2019